

TRIPTYCH SOCHAŘE ALOISE MAXE KROUPY NA RADNICI V MĚLNÍKU

Pavel Kroupa

Příspěvek se věnuje doposud neznámému triptychu sochařských reliéfů od sochaře Aloise Maxe Kroupy, umístěnému v prostorách radnice města Mělník. Ikonograficky reliéfy zobrazují tři scény. Jedná se o výjev sv. Ludmily vyučující sv. Václava, dále o výjev sv. Václava na vinici a kněžnu Emmu v mincovně. Námětem je málo obvyklá scéna s kněžnou Emmou, zvolená nepochybně s ohledem na historickou spojitost Emmy s Mělníkem. Triptych je signován rytým nápisem AL. M. KROUPA 1949. Reliéfy jsou jednou z posledních zakázek sochaře, kterou Max Kroupa získal. Autor měl zkušenost s veřejnými pomníky z doby, kdy působil v letech 1916 až 1923 v Kodani. Zde vytvořil pomníky v Tarmu a Marstalu, které připomínaly dánské aktuální politické události té doby. Alois Max Kroupa byl žákem Myslbekovým na pražské Akademii výtvarných umění a byl úspěšným sochařem zejména v období dvacátých až čtyřicátých let 20. století.

Klíčová slova: Mělník – radnice – Alois Max Kroupa – sochařské reliéfy – 1949

The Triptych of the Sculptor Alois Max Kroupa on the Mělník Town Hall

The article deals with the hitherto unknown triptych of the sculptural reliefs by Alois Max Kroupa placed on the Mělník Town Hall. Iconographically, the reliefs depict three scenes: St Ludmila Teaches St Wenceslas, St Wenceslas at a Vineyard, and Princess Emma in the Mint. The scene featuring Princess Emma is quite rare, undoubtedly selected with respect to the historical connection of Emma and Mělník. The triptych is signed by an engraved inscription AL. M. KROUPA 1949. The reliefs rank among the latest commissions of Max Kroupa. The sculptor gained experience with public monuments during his sojourn in Copenhagen in the years 1916–1923, creating memorials in Tarm and Marstal that commemorated the Danish political events of the time. Alois Max Kroupa was a pupil of Josef Václav Myslbek at Prague's Academy of Fine Arts and was a successful sculptor, especially during the 1920s–1940s.

Keywords: Mělník – town hall – Alois Max Kroupa – sculptural reliefs – 1949

<https://doi.org/10.56112/psc.2024.1.06>

Alois Max Kroupa byl český sochař náležející k silné generaci umělců první poloviny 20. století. Narodil se v roce 1891 ve středočeské obci Kašovice nedaleko Strančic. Absolvoval měšťanskou školu v Praze a v letech 1909–1911 studoval na odborné škole sochařsko-kamenické v Hořicích. V letech 1910–1914 studoval u prof. Josefa Václava Myslbeka na Akademii výtvarných umění v Praze,¹⁾ studium ukončil v roce 1915 u profesora Stanislava Suchardy.²⁾ Zde si osvoil sochařské řemeslo. Zejména u Myslbeka šlo o schopnost tvořit figury a jejich tektoniku. Myslbekův realismus nebyl však Kroupovi blízký a sochař šel dále svou vlastní cestou.

V letech 1916–1923 Kroupa pobýval v Kodani, kde měl vlastní ateliér.³⁾ Zde vytvořil řadu drobných, ale významných děl, z nichž některá jsou uložena ve sbírkách Národní galerie.⁴⁾ V Dánsku se rovněž podílel na veřejných pomnících. Šlo o *bronzo-
vý reliéf pomníku ve městě Tarm* na severozápadě Dánska. Pomník symbolizuje ideu sjednocení. Byl odhalen 14. září 1919 jako první z mnoha pomníků sjednocení vzniklých v této době v Dánsku. Kroupa je dále autorem veřejného pomníku *Ztracených námořníků ve městě Marstal* na jihovýchodě země, který byl slavnostně odhalen 13. února 1921 za obrovského zájmu veřejnosti, jak dokládají dochované dobové fotografie.

Po návratu do vlasti se Kroupa pustil do práce. V období První republiky Kroupa vystavoval na výstavách Jednoty umělců výtvarných.⁵⁾ Katalogy z jednotlivých výstav jsou prostými seznamy děl s jejich stručným popisem a neobsahují jejich fotografickou dokumentaci.

V roce 1949 Alois Max Kroupa získal a realizoval veřejnou zakázku na radnici v Mělníku. Jedná se o neznámý třídi-
lný kamenný reliéf umístěný v zadní části veřejně přístupného pří-
zemí radniční budovy. *Triptych* zobrazuje výjevy sv. Ludmila učící sv. Václava, sv. Václav na vinici a kněžna Ema v min-

Obr. 1: Alois Max Kroupa, *Pomník sjednocení, bronzový reliéf. Tarm, Dánsko* (zdroj: wikipedia).

covně.⁶⁾ Každý ze tří reliéfů je umístěn na samostatné desce. Reliéfy jsou umístěny na plastických hranolových soklech. Pod jednotlivými reliéfy jsou na čelních stranách soklů zleva tyto nápisy: SV. LUDMILA VYUČUJE SV. VÁCLAVA, SVATÝ VÁCLAV NA VINICI a EMMA REGINA V SVÉ MĚLNICKÉ MINCOVNĚ. Všechny reliéfy jsou vytesány ve vysokém, plastickém reliéfu. Všechny jsou kompozičně umístěny do spodních dvou třetin až téměř poloviny výšky jednotlivých kamenných desek. Horní části desek jsou volné. Na levém reliéfu je en face sedící sv. Ludmila v knížecím oděvu, dětská postavička sv. Václava stojí po levé straně svěťce, levou rukou si podpírá hlavu a hledí

Obr. 2: Alois Max Kroupa, Pomník ztracených námořníků. Marstal, Dánsko (zdroj: wikipedia).

Obr. 3: Alois Max Kroupa, Pomník ztracených námořníků. Marstal, Dánsko. Slavnostní odhalení dne 13. 2. 1921. A. M. Kroupa je snad první postava vlevo od pomníku (soukromá sbírka P. Kroupy).

do knihy rozložené na klíně sv. Ludmily. Na středním reliéfu je ve tříčtvrtečním profilu klečící postava sv. Václava. V rukou drží hrozen vína. Pozadí světce je vyplněno vinnou révou s hrozny, listy a stonky. Na pravém reliéfu je sedící postava kněžny Emmy pravděpodobně s klečícím mladým svatým Václavem. Triptych je signován. Na podstavci pod pravou scénou s královnou Emmou je rytý nápis AL. M. KROUPA 1949.

Ikonograficky se jedná o výjevy spojené a nejstaršími dějiny českého státu. Spojovacím prvkem dvou levých, resp. všech tří výjevů, je postava sv. Václava.

Výjev sv. Ludmily učící malého Václava byl zobrazován od středověku. Tato scéna je s velkou pravděpodobností součástí

významného schodišťového cyklu nástěnných maleb velké věže hradu Karlštejna.⁷⁾ Ke karlštejnskému výjevu má Kroupův reliéf blízko i kompoziční skladbou s figurou sedící průčelně s otevřenou knihou.

Výjev sv. Václava na vinici byl od středověku obvyklou součástí zobrazovaných svatováclavských cyklů. Z nástěnných maleb uvedme příkladem odpovídající výjev v cyklu nástěnných maleb v kostele sv. Václava v Černochově z první poloviny 14. století,⁸⁾ sv. Václav sklánící se k vinnému keři je součástí svatováclavského cyklu nástěnných maleb v kostele sv. Václava ve Žďáru u Blovic z poloviny 14. století,⁹⁾ nebo připomeňme tento výjev na schodišťovém cyklu velké věže na hradě Karlštejn.¹⁰⁾

Obr. 4: Alois Max Kroupa, reliéfy na mělnické radnici. Celkový pohled (všechny snímky P. Kroupa).

Obr. 5: Alois Max Kroupa, levý reliéf s výjevem sv. Ludmila vyučuje sv. Václava.

Obr. 7: Alois Max Kroupa, pravý reliéf s výjevem Emma regina ve své mělnické mincovně.

Obr. 6: Alois Max Kroupa, střední reliéf s výjevem sv. Václava na vinici.

Zcela specifická je z ikonografického hlediska pravá scéna triptychu. Dle nápisu na soklu pod reliéfem jde o královnu Emmu ve své mělnické mincovně. Emma byla manželkou Boleslava II. Postava královny Emmy zaměstnává historiky bezmála dvě století. V písemných pramenech je zaznamenána několikrát. V Kosmově kronice je uvedena dvakrát (jako Hemma). Poprvé jako manželka Boleslava II., podruhé kronikář zaznamenal její smrt.¹¹⁾ Emma, zvaná na reliéfu jako královna, sedí průčelně, levou rukou žehná (?), nohy stočené na stranu. Po její pravici klečí postava držící v rukou desku s osmi mincemi. Soudím, že by se mohlo pravděpodobně jednat o postavu mladého svatého Václava, přestože se s ní královna Emma v reálném životě nemohla nikdy setkat. V životě Emmy hrál svatý Václav zásadní duchovní roli. Královna se k němu obracela z duchovních a zřejmě i z jiných důvodů zcela vědomě.¹²⁾ Kroupa v zobrazení královny Emmy logicky využil jejího spojení s Mělníkem. Emma zde razila mince, na nichž užívala titulu *regina*, a to zřejmě již před tím, než se roku 999 stala vdovou a uchýlila se na vdovské sídlo Mělník.¹³⁾ Šlo o denáry s opisem EMMA REGINA na líci a MELNIC CIVITAS na rubu.¹⁴⁾ V souladu s denáry i s odbornou literaturou Emmu v tomto textu nazýváme královnou.

Z formálního hlediska je možno na reliéfy pohlížet z několika úhlů pohledů. Především je třeba předeslat, že historická témata a reprezentativní charakter scén do značné míry téměř vždy předurčují jejich slohové pojetí. To se promítá do formálního provedení některých částí reliéfů. Např. draperie sedící sv. Ludmily na levé scéně je zejména ve své spodní části ozvuken pozdně goticky traktovaných draperií, a to včetně takových detailů, jako je smyčka v levé spodní části draperie. Na druhé straně sochař do reliéfů promítl formální i kompoziční prvky,

kteří lze považovat za jeho vklad do díla, resp. vycházející z jeho vlastního rukopisu. Srovnáme-li některé části draperií zdejších reliéfů s mimořádně plasticky citěnými modelacemi tvarů jeho dalších děl, dnes nezachovaných a známých už jen z dochovaných fotografií, podobnosti jsou zřejmé. Postavy jsou ve výrazných, plasticky pojatých objemech. Výraznější míru stylizace ve stylu art deco nese roucho kněžny Emy, blízkí se některým pracím Jaroslava Horejce.¹⁵⁾ Blíží okolnosti vzniku reliéfu se mi nepodařilo zjistit.¹⁶⁾

Kroupa v této době pro radnici v Mělníku prováděl i restaurátorské práce. Konkrétně šlo o restaurování, patinování a kolorování městského znaku. Vyplývá to ze zápisu ze schůze tehdejší Rady Městského národního výboru ze dne 22. listopadu 1949, ve kterém byl schválen rozpočet na tuto práci.¹⁷⁾ Blíží údaje o této zakázce se mi nepodařilo zjistit. Je však zjevné, že kromě volné tvorby se Kroupa nevyhýbal ani provádění restaurátorských prací, zřejmě zvláště v tak těžké době, jakou představovala léta po roce 1948.

V roce 1949, to jest ve stejném roce, kdy vytesal triptych pro mělnickou radnici, Max Kroupa koupil historicky hodnotné roubené stavení z roku 1830 čp. 17 v obci Tužín severovýchodně od Jičína.¹⁸⁾ Koupě venkovské nemovitosti zřejmě souvisí s jeho částečným odchodem do ústraní. Jak sám Kroupa uvádí, velice se mu zde líbilo.¹⁹⁾ Po sochařově smrti převzal v roce 1966 stavení stát a v roce 1971 přešlo do soukromých rukou.²⁰⁾

Máme-li hodnotit reliéfy na radnici v Mělníku v kontextu díla Aloise Maxe Kroupy, jsme postaveni před nelehký úkol. Především je třeba předeslat, že sochařovo dílo je dochováno pouze torzálně. Řada jeho sochařských děl prošla aukcemi a je dnes v soukromých rukou, některá díla důležitá pro hodnocení jeho tvorby, jsou známa jen z fotografií, a některá byla zničena. Přesto je třeba se o toto hodnocení alespoň pokusit. Srovnáme-li mělnické reliéfy s jeho díly, která můžeme považovat za – v nadsázce řečeno – monumentální či dokonce za veřejnou tvorbu, nenajdeme v jeho pracích uspokojivé analogie. Veřejné pomníky, které vytvořil během dánského pobytu, jsou odlišného rázu. Jedině reliéf na pomníku Sjedenocení v Tarmu nabízí určitou možnost srovnání, přestože tamější Kroupův reliéf je proveden v odlišném materiálu. U obou děl je znát snaha o výraznou plasticitu, avšak reliéf v Tarmu není dílem monumentálním, byť je součástí veřejného pomníku. Ostatní

Obr. 8: Alois Max Kroupa, signatura na soklu pravého reliéfu.

sochařova díla, která jsou známá jen z fotografií uložených v archivu Národní galerie a která lze považovat za díla snad určená pro veřejný prostor, jsou trojrozměrné plastiky, obtížně s mělnickými reliéfy srovnatelnými. Navíc je třeba vzít v úvahu ikonografii mělnických reliéfů, která sochaře do jisté míry ve výběru formy jistě svazovala.

Přesto je třeba mělnické reliéfy zařadit do kontextu sochařova díla jako projev vzniklý v době velmi zralého věku a nelehké doby, ve které vznikala. Snad můžeme i říci, že jde o dílo ne zcela běžné i v kontextu soudobé sochařské tvorby obecně.²¹⁾

PhDr. Pavel Kroupa (KroupaPavel@seznam.cz)
historik umění

Prameny

Kosmova Kronika česká (překlad revidovali a úvod napsali Zdeněk Fiala a Marie Bláhová). Praha 1972.

Státní okresní archiv Mělník, kmenový spis fondu MěNV Mělník, zápisy MěNV Mělník z let 1948–1949.

Literatura

Axman, M. – Dlouhý, M. – Kotalík, J. edd. 1979: Almanach Akademie výtvarných umění v Praze k 180. výročí založení (1799–1979). Praha: AVU – NG.

Kroupa, P. – Kroupová, J. 1987: Presbytář středověkého kostela v Černochově a jeho nástěnné malby, Umění XXXV, č. 6, s. 360–364.

Obecní zpravodaj, Radim, Studeňany, Tužín, Podhájí, Lháň, duben 2017, č. 4, zde s. 4: Tužín – popisná čísla, číslo 17.

Pešina, J. a kol. 1958: Gotická nástěnná malba v zemích českých I. 1300–1350. Praha.

Petráň, Z. 1998: První české mince. Praha.

Poche, E. ed. 1978: Umělecké památky Čech 2 (K–O). Praha.

Procházka, V. 1961: Sbírka českého sochařství. Zámek Zbraslav. Katalog děl sestavili J. Homolka – V. Procházka. Praha.

Průšová, J. 1986: Soupis výstav Jednoty umělců výtvarných 1899–1952. Praha.

Sígl, M. 2007: Kdo byl a je kdo. Mělnicko, Kralupy, Neratovicko. Osobnosti, samospráva, historie. Praha.

Sommer, P. – Velimský, T. 2007: Illuminace Wolfenbüttelského rukopisu. Známy neznámý pramen k českým dějinám 10. století, in: E. Doležalová a kol. edd., Od knížat ke králům. Praha, s. 37–49.

Toman, P. 1947: Nový slovník československých výtvarných umělců I (A–K). Praha.

Třeštík, D. 2007: Ještě ke královně Emmě. Wolfenbüttelský rukopis Gumpoldovy legendy a druhý život královny Matyldy, in: E. Doležalová a kol. edd., Od knížat ke králům. Praha, s. 23–37.

Všetečková, Z. a kol. 2011: Středověká nástěnná malba ve středních Čechách. Praha.

Žemlička, J. 2005: Přemyslovci. Jak žili, vládli a umírali. Praha.

Poznámky

1. V. Procházka, Sbírká českého sochařství, Zámek Zbraslav. Katalog děl sestavili J. Homolka – V. Procházka. Praha 1961, s. 54; P. Toman, Nový slovník československých výtvarných umělců I. A–K. Praha 1947, s. 569. Viz též zápisy v Katalozích školy (pozn. 2). V uvedených letech byl hodnocen známkou dobrou.
2. Kroupovo studium u profesora Stanislava Suchardy je zaznamenáno ve studijní kartě, která není původní, ale je doplněná později (e-mail ze dne 16. 3. 2021 archivu AVU v Praze). M. Axman – M. Dlouhý – J. Kotlík edd., Almanach Akademie výtvarných umění v Praze k 180. výročí založení (1799–1979). Praha 1979, s. 94.
3. P. Toman, o. c. v pozn. 1, s. 569.
4. Jedná se o tři drobné plastiky, jejichž vznik je kladen do let 1916–1922.
5. K vystaveným dílům jednotlivých umělců na výstavách J. U. V. viz J. Průšová, Soupis výstav Jednoty umělců výtvarných 1899–1952. Praha 1986.
6. E. Poche ed., Umělecké památky Čech 2. Praha 1978, s. 368; M. Síg, Kdo byl a je kdo. Mělnicko, Kralupsko, Neratovicko. Osobnosti, samospráva, historie. Praha 2007, s. 238.
7. Z. Všecková a kol., Středověká nástěnná malba ve středních Čechách. Praha 2011, s. 123.
8. P. Kroupa – J. Kroupová, Presbytář středověkého kostela v Černochově a jeho nástěnné malby, Umění XXXV, č. 6, 1987, s. 561.
9. J. Pešina a kol., Gotická nástěnná malba v zemích českých I. 1300–1350. Praha 1958, s. 316.
10. Z. Všecková a kol., o. c. v pozn. 7, s. 123.
11. Kosmova Kronika česká (překlad a úvod M. Bláhová, Z. Fiala). Praha 1972, s. 54 a 67.
12. Pramenných dokladů pro to je mnoho. Uvedme zejména Wolfenbüttelský rukopis, fol. 18v, se scénou s kněžnou Emmou v proskynezi u nohou sv. Václava. K tomu viz např. D. Třeštík, Ještě ke královně Emmě. Wolfenbüttelský rukopis Gumpoldovy legendy a druhý život královny Matyldy, in: E. Doležalová a kol., Od knížat ke králům. Praha 2007, zejm. s. 27–33. Též P. Sommer – T. Velimský, Illuminace Wolfenbüttelského rukopisu. Známý neznámý pramen k českým dějinám 10. století, in: E. Doležalová a kol., o. c. v pozn. 12, zvláště s. 40n.
13. D. Třeštík, o. c. v pozn. 12, s. 26. Podle úvah P. Radoměřského, jméno Emma přijala po ovdovění roku 999. K tomu J. Zemlička, Přemyslovci. Jak žili, vládli a umírali. Praha 2005, s. 106.
14. K tomu např. Z. Petrů, První české mince. Praha 1998, s. 110.
15. Uvedme jako příklad sádrový model alegorie Spořivosti určené pro Občanskou záložnu v Praze-Karlíně z roku 1924. Uloženo ve sbírkách Galerie hlavního města Prahy, inv. č. P–1002.
16. Doklady ke vzniku reliéfu (např. smlouva, stanovisko orgánů města apod.) ve fondu archivu stavebního úřadu v Mělníku nejsou. Za informaci velmi děkuji panu Pavlu Průchovi, vedoucímu odboru výstavby v Mělníku.
17. Zápis je uložen v SOkA Mělník, kmenový spis fondu MěNV Mělník, zápisy MěNV Mělník z let 1948–1949. Zá sdělení této informace srdečně děkuji pí. Z. Hruškové.
18. Obecní zpravodaj, Radim, Studeňany, Tužín, Podhájí, Lhán, duben 2017, č. 4, s. 4.
19. Vyplyvá to z textu na pohlednici z 19. 10. 1959, kterou má autor článku k dispozici.
20. Obecní zpravodaj, o. c. v pozn. 18.
21. Autor tohoto článku připravil obsáhlý text, jehož obsahem je Kroupovo dílo, který nabídl časopisu Staletá Praha. Sochař Alois Max Kroupa je prastrýcem autora tohoto článku.

The Triptych of the Sculptor Alois Max Kroupa on the Mělník Town Hall

The article deals with the hitherto unknown reliefs of the sculptor Alois Max Kroupa placed on the Mělník Town Hall. The reliefs form a triptych with the historical scenes 'St Ludmila Teaches St Wenceslas, St Wenceslas at a Vineyard, and Princess Emma in the Mělník Mint'. The reliefs are signed by the sculptor AL. M. KROUPA 1949. Alois Max Kroupa was a pupil of Myslbek and Sucharda at Prague's Academy of Fine Arts where he studied during 1910–1915. From 1916–1923, he stayed in Copenhagen, Denmark where he had a studio and created many works of art. In addition to small sculptures, they include two famous memorials in Tarm and Marstal which Kroupa created on the occasion of the Danish political events of the time. After his return home, Kroupa became a successful sculptor, often exhibiting his works on various occasions. His most significant artworks date from the 1920s–1940. The National Gallery in Prague houses several of his works. The Mělník reliefs from 1949 are among his last known works. Kroupa was born in 1891 and died in 1961. The oeuvre of Alois Max Kroupa has not been critically evaluated yet and it awaits complete processing.

Fig. 1: Alois Max Kroupa, *The Memorial of Danish Reunification*, bronze relief. Tarm, Denmark.

Fig. 2: Alois Max Kroupa, *The Memorial of Lost Sailors*. Marstal, Denmark.

Fig. 3: Alois Max Kroupa, *The Memorial of Lost Sailors*. Marstal, Denmark. The unveiling ceremony on 13 February 1921. A. M. Kroupa is probably the first figure to the left of the memorial (private collection of P. Kroupa).

Fig. 3: Alois Max Kroupa, the reliefs on the Mělník Town Hall. Overall view (all other photos by P. Kroupa).

Fig. 4: Alois Max Kroupa, left relief with the scene St Ludmila Teaches St Wenceslas.

Fig. 5: Alois Max Kroupa, central relief with the scene St Wenceslas in a Vineyard.

Fig. 6: Alois Max Kroupa, right relief with the scene Emma Regina in Her Mělník Mint.

Fig. 7: Alois Max Kroupa, signature on the right relief plinth.